

Hónapló

Dalos György

Cserépkályha

Berlin, 2022. augusztus 15.

A már szombatról vasárnapra virradó éjszaka torokfájással rosszul érezte magát, forgolódott az ágyban, de láza nem volt. Reggel végzett egy gyors-tesztet, s az negatívát jelzett. Délelőtt elmentünk egy ismerőshöz, ebédre hoztunk valami ennivalót a Szerájból, a szieszta jót tett, és este lementünk a Szent István parkba, ahol barátokkal lett volna találkozónk egy meghirdetett koncerten. A koncertnek se híre, se hamva nem volt. A.-nak viszont erősödött a torokfájása, felszökött a láza, noha tesztje továbbra is negatív maradt. Hétfő reggel azután a harmadik teszt pozitív „eredményt” mutatott. Csak annak örült, hogy elegendő tesztet hoztunk magunkkal, mert Németországban ezeket 1,45 euróért a közért pénztáránál szinte hozzávágják az emberhez, míg Magyarországon komoly négyezer forintot kérnek érte. Első gondolatunk a menekülés volt. Eredetileg nyári szokásunkhoz híven vidéki körutat terveztünk, bérelt autóval, az idén Szarvason, a Vértesben, majd Szombathelyen és a Rába mentén. Erről a kalandról lemondtunk, repülőjegyet váltottunk, másnap hajnalra kocsit rendeltünk, az ismerős maszek taxisnak bevallottuk, hogy mi a helyzet. A.-nak változatlanul magas láza volt. Kedd délelőtt, mire fáradtan bevergődtünk a berlini lakásba, már magamon is észleltem a hőemelkedést, amelynek okát a gyorssteszt beigazolta. Gyorsan lementem a boltba, és megvásároltam a legszükségesebb élelmiszereket. Tudtuk, hogy ami most jön, nem lesz vigasság, de biztonságérzetünknek jót tett, hogy a fejenként három oltásunkkal dacoló fertőzést nem Budapesten kell végigélni.

A berlini helyszín mellett sok minden szólt. Míg a pesti egyszobás lakásban, amelynek otthonlétemkor alkalmi haszonélvezője vagyok, nyári kánikulák idején 32 fokot mutat a hőmérő, a berlini bérleményben ugyanez maximum 26 Celsius, és ez a különbség erősen érzékelhető. Továbbá, gondoltam, ha ne adj' isten a vírus keményebb fajtájával van dolgunk, és orvosi kezelésre vagy éppenséggel kórházi ápolásra szorulunk, akkor a hazai egészségügy gondjait ismerve igencsak vigasztalan helyzetnek tesszük ki magunkat. Pesten várni a negatív látéletet, azzal a tudattal, hogy a nyárnak így is, úgy is „annyi”, feltétlenül rosszabb vesztegzárnak tűnt, mint az itteni. Ugyanakkor némi rossz érzés fog el, ha arra gondolok, hogy ez a hazámmal kapcsolatos bizalmatlanság, amely a szökésben öltött testet, mélyebbről és régebbről fakad, mint a Covid kapcsán felmerült aggályok. Mióta 1987 májusában a Vigadó téri hajóállomáson felszálltam egy vízibuszra, külföldön élek. Nem vándoroltam ki, magyar útleveletem megtartottam, része maradtam az ott-

honi kultúrájának, családi és baráti kapcsolatok továbbra is Pesthez kötöttek, és ameddig Bécsben éltem, a két helyszín rokonsága olyan érzéseket keltett bennem, mintha el sem mentem volna.

A berlini váltással – 1995 – a földrajzi közelség megszűnt, de írói működésem, igazgatói munkám és a frankfurti magyar jelenlét előkészítése erősebben kötött Magyarországhoz. Ugyanakkor ezzel a szerepvállalással túlon túl belekerültem a politika örvényébe, szüntelenül kicsaptak rám az otthoni gyűlöletkultúra hullámai, s hazajárván megtapasztaltam a társadalom meghasonlásának lelki következményeit, régi barátságok, szakmai kapcsolatok, ellenzéki hagyományok megroppanását. Úgy éreztem, ha akarnék, se maradhatnék ki ebből a bal-jobb pankrációból, és bármennyire ódzkodtam a külföldi médiában való szerepléstől, újra meg újra színvallása készítették a megkeresések, mintha valamiképpen illetékes volnék abban, ami a hazámnak tekintett kilencvenháromezer négyzetkilométeren történik. Legalább 2010-től pedig nyilvánvaló lett számomra, hogy *korszakban* élünk, s a négyévenkénti erőlködések, hogy kijussunk belőle, csupán egy jobbra termett nemzedék önmegőrzésének reflexei. Végül pedig az ukrajnai háború s benne az egész földrész fenyegetettsége egyáltalán nem megnyugtató módon mellékessé tette számomra a vármegyésdit, a forint hintamozgását, a kultúra nyomorát, a rezi körüli szélhámoskodást és az ellenzék belharcait. Mindegy, legyintek magamban, csak vér ne folyjék.

*

70

Hegedűs Zsuzsa, a miniszterelnök főtanácsadója és felzárkóztatásért felelős külömbégbizottja nyílt levélben közölte: mindkét tisztségéről lemond, mégpedig azért, mert főnöke abban a bizonyos nyári beszédben betévedt a faji ideológia nyelvi útvesztőibe – „nem vagyunk kevert fajúak”, hangzott a kínos állítás. Hegedűs Zsuzsa ennek kapcsán „nyíltan náci szövegről” beszélt – amelyet ő, Orbán Viktorral való húszéves barátsága és együttműködése dacára, holokausztáldozatok utódeként, nem bír elviselni. Persze a hirtelen bejelentés okán rá lehetett kérdezni egy-két ellentmondásra, és ezt a média meg is tette. Én azonban jóhiszeműen elfogadtam, hogy van ilyen: elege lett a dologból, és nincs veszítenivalója. Azt is el tudtam képzelni, hogy nem csupán hihetően magas javadalmazása, hanem a személyes lojalitás vagy a főnök karizmatikusnak megélt vonásai is Orbán Viktor mellett tartották Hegedűs Zsuzsát, noha, mint kifejtette, már ez előtt az affér előtt is komoly kérdésekben nem értett egyet a miniszterelnökkel. Ezzel együtt hajlottam arra, hogy hitelesnek fogadjam el a lázadást, annál is inkább, mivel semmi haszna nem volt belőle. Ellenkezőleg: a liberálisok egy szavát sem hitték el, nem „fogadták vissza” a valamikori demokratikus ellenzék aurájából származó szociológust, a mérsékelt jobboldal a hálátlan haszonlesőnek kijáró megvetéssel, a *Pesti Srácok.hu* és a *Kuruc.info* zsidózással sújtotta. Mondhatni: egyetlen gesztussal sikerült közellenséggé tennie magát.

Szó, ami szó, maga a lépés komolyan veendő politikum, és nem is ártalmatlan – az EU-val folyó összezőrdülésben, amelynek milliárdos eurótétjével tisztában vagyunk, Orbánt saját köréből súlyos vád érte, és lépéskényszerbe került. Előbb finom, bár a nyilvánosságnak szánt magánlevélben „Viktor”

aláírással szólította meg „Zsuzsát”, ejnye-bejnye hangnemben kivédve az antiszemitizmus egyébként el sem hangzott vádját, majd egy bécsi sajtóbeszélgetést használt fel arra, hogy félmondat erejéig enyhítse a tusványosi retorika hatását. „Az, hogy néha félreérthetően fogalmazok, az előfordul”, jelentette ki. Mindez néhány nap alatt történt: a botránynak annyi ideje sem volt, hogy kitörjön. Ám a fergeteges slusszpoént maga a lemondott főtanácsadó szállította. A bécsi tv-képek láttán legott újabb nyílt levelet fogalmazott, benne az alábbi közléssel: „Tudom, hogy ez a nyilvános korrigálás mibe került neked [...] Első reakcióm az volt, hogy ezzel a megszólalással a lemondásom is okafogyottá vált. [...] Ezt természetesen a nyilvánosság előtt, már ma este el is fogom mondani, nevezetesen az ATV Egyenes beszéd című műsorában. Hasonlóképpen a nemzetközi sajtóban is. [...] Büszke vagyok Rád.” Az érzelmes hangütésű retirálást a kormányfő nem méltatta válaszra, és a lemondást a maga részéről nem tekintette „okafogyottnak”. Ilyeténképpen Hegedűs Zsuzsa, mint maga mondta, „csomagolhatott”.

Meg kellett néznem azt az ATV-interjút, mert író létemre nem tudtam értelmezni Hegedűs írásbeli nyilatkozatát – halandzsaként hatott rám. A képernyőn láttam egy értelmes szempárt, ám iszonyúan megviselt, mikaszegény arcot, s hallottam egy megállíthatatlan sodrású magánbeszédet, pont és vessző nélkül, tele öndicséréttel, külföldi ismertségének, szociális és tanácsadói érdemeinek fitogtatásával s azzal a képtelen állítással, hogy leköszönése sikeresnek nevezhető, mert úgymond, „szíven szúrta” vele a miniszterelnököt. Végül is sajnáltam ezt a nőt, aki a szemem láttára követett el politikai harakirit. Magamat viszont hívatlan vendégnek, toladó voyeurnek éreztem egy kínos történetben, és továbbra is tanácstalan vagyok.

*

Félreértés ne essék: nem örülök az energiaválságnak, az emelkedő fűtési költségeknek – ez még a viszonylag kipárnázott német világban is érzékeny veszteségeket okoz. Mindazonáltal egy pillanatra jólesően megdobogtatta szívemet az a javaslat, hogy térjünk át vagy vissza a fafűtéses üzemmódra. Mi lenne, ha az interneten, az eBay online piacon rendelnék a három szobához egy-egy cserépkályhát a hozzá tartozó pizskavassal, és ugyanott igényelhetném meg a tűzifát. A fürdőszobába elég lenne egy szénfűtéses bojler, a konyhába egy sparhelt, de az előszoba nem igényelne külön melegítést. Áramfogyasztást ily módon csak a világítás okozna, meg ez a számítógép, de ezen is lehet spórolni: mondjuk, páratlan napokon írnék rajta, ha épp elfog az ihlet. Valamivel bonyolultabbnak látom a dolog gyakorlati oldalát, hiszen a kályha bekötéséhez és a távfűtés lekapcsolásához mindenféle engedély kell, a kivitelezéshez pedig szakember, utánjárás, papírmunka. Ábrándozni azonban ingyen s bérmentve is lehet.

Gyerekkoromban Lenin körúti, komfort nélküli lakásunkban a két egybenyíló szobát egy nagy cserépkályha fűtötte be. Nyár végén Sanyi bá, főfoglalkozásában autóbuszsofőr hozta el a Tükertől levélben megrendelt tizenöt mázsa fát, s egy részét apróra hasogatva vitte le a pincébe. A szállítás nekem mindannyiszor ünnepnap volt, tíz-tizenkét évesen büszkén néztem a

gangról, ahogyan a ki tudja honnan kölcsönzött Tefu a mi fánkkal begördült a ház udvarára s legalább két hasábot magam is levittem Sanyi bát kísérvé a pincébe, hogy utólag elmondhassam a költővel: ez jó mulatság, férfimunka volt. A nedves fa nehezen kapott lángra, alágyújtós, brikett és sok-sok öszszegyűrt *Szabad Nép* kellett hozzá, ám a fáradság megérte. Nem csak látni, hallani is lehetett a belobbanást, és kézzel érinteni a langyosodó csempét. Mindez reggel történt, délre szétáradt a meleg a két szobában, délután még ráraktam egy-két hasábbal, de legszebb az este volt, amikor a tűz már csak parázslott, s a nagydarab világossárga tűzhely halkán duruzsolt.

Aztán hozzánk is begyűrűzött a műszaki forradalom, jött a 80 literes villanybojler, igaz, eleinte államilag korlátozott éjszakai árammal, jött az NDK gyártmányú mosógép, a Hajdú centrifuga a fürdőszobába, a Minszk hűtőszekrény az előszobába, a gáztűzhely a konyhába, s a gázkonvektorok a két hálólhelyiségbe. Mindez jött, komfortosabbá tette a létezést, ha nem is szebbé magát az életet. A cserépkályhát pedig nyugdíjba küldtük, nem kapott több tűzifát. Állt ott, a nagyszoba sarkában, kihasználatlanul, ridegen, mintegy szemrehányóan magaslott fölénk, mígnem, már fogalmam sincs, mely okból, talán valami ügyeletes festés vagy tapétázás alkalmával lebontattuk. Szó szerint hűlt helyét még sokáig látni véltem s most, évtizedek múltán, lakást, lakóhelyet, várost, országot váltva, miközben az energiaválságos világ rosszkedvünk telére készül, újra meg újra visszakívánom gyerekkorom fafűtéses melegét.

Hargitai Miklós

Hol járunk?

Éjjel sirályhangra ébredek. Sirályüvöltésre, hogy tényszerű legyek: hattyúnyi madár ül a tetőn, és üvölt bele a szellőztetőkürtőbe (kémények errefelé nincsenek – minek?), a másik meg felelget neki a szomszéd háztetőről. Van orgánuma, ám talán mégsem arra riadtam föl, hanem a melegre. A hőség, mint egy átizzadt paplan, körbefog. Takaró nincs, semmi szükség rá. Az ágyat csak egy vékony lepedő takarja, ennyi az ágynemű. Éjszaka van. Otthon már hajnal lenne, de itt még sötét az ég, csak halványan rajzolódik ki rajta a sirály sziluetdje. A házak fehérek, s reggel, ha majd világos lesz, az arcukon szétkenődve valami vöröses por látszik, mint az elmázolódott rúzs egy részeg éjszaka után. Az eső keni szét rajtuk – az eső, ami május és október között szinte egyáltalán nem esik. A Szahara könnyének is mondják a romantikára hajlamosak. A Szahara csak mosolyog ezen. „A könnyetek is beszárad majd. Még a könnyet is meginnátok, csak várjatok.”

Lassan hajnalodik. A város csak később ébred. Az emberek még alszanak, de a papagájok már kezdik a rikácsolást. Ezek barátpapagájok, de vannak kis sándorpapagájok is. Hangos, veszekedős népség. A Szent Pál-templom előtt kilenc pálmafa áll, azon gyülekeznek. A templom kilenckor nyit – ez az itteni

életritmus szerint kora reggelnek számít –, de a papagájok már hétkor ott ülnek a pálmafákon, és magukhoz képest halkan beszélgetnek. Hátromnegyed kilenc körül aztán lelibbennek a legyező alakú pálmalevelek közül a tér kövére, és elvegyülnek a galambok között. Zöld hátukon a tenger felől fújó szél felborzolja a tollakat, okos, szürke arcukon kíváncsiság. Aztán megérkeznek az első templomjárók, száraz kenyeret szórnak a madarak közé, és az egész reggeli várakozás értelmet nyer.

Nem is tudom hirtelen, hány ezer kilométert jöttünk idáig. Csak amit az országon keresztül vezetünk, az is több volt ezernél. A határ közelében még zöld a táj, arrafelé időnként nyáron is esik, aztán ahogy eltávolodunk a tenger-től, és elindulunk befelé... Száraz. Száraz és forró. Lenyűgöző, monumentális, félelmetes. Ez maga a vadnyugat. Biztos az is szép, de ez... ez fenséges. A repülőről nézve minden kopár. De ha bemerészkedsz autóval a barna hegyek közé, hirtelen megérted, amit földrajzból tanultál. Nem kell gondolkoznod rajta, hogy merre van a tenger. A szél mindig a tenger felől fúj, és hozza magával a tengeri levegőt. Aztán beleütközik a hegybe, kényszerűen megemelkedik, és valami minimális csapadék formájában megszabadul a terhétől. A hegyek tenger felőli oldalán fű nő, néhol fa is. Mandulafenyő – a mandulafenyves az uralkodó vegetáció, de összefüggő fenyőfoltokat csak ritkán látni, erdőt meg még ritkábban –, vagy olajfa, ha az ember olajfát ültetett. Vannak ültetvények. Olajfa, narancs, gránátalma, mandula. A mandulafák levelei bánatosan lógnak, mintha épp halni készülnének, de a mandulafák az évnek ebben a szakában otthon is elég halálra szántnak tűnnek. A mandula megél a száraz hegyoldalon is, ugyanúgy, ahogy az olajfa. Meg a gránátalma. De a narancsot locsolni kell. Hatalmas, zöld színű tárolókban gyűjtik a tavaszi nagy esőket, hogy kitartsa az öntözővíz egész nyáron.

A narancsfák sűrűn egymásba érnek. Az olajfaültetvény ellenben olyan, mint a sakktábla: két fa között egy fányi helyet mindig szabadon hagynak, hogy minden irányból érje a nap. A narancs most kezd érni. A gránátalma is. És közben zúgnak, zümmögnek a kabócák, mintha valaki egyfolytában mellettünk futna egy bekapcsolt flexszel. (Mellékszál: családunk egyik tagja északon él, és a napokban felhívott, hogy beköltözött hozzá egy kabóca, mit tegyen. Az ő kabócája a küszöb alatt lakik, és világosan énekel – attól tartott, hogy reggelenként túl korán ébreszti majd. Végül azt a megoldást találtuk, hogy takarja le esténként egy pokróccal: amíg sötétben van, addig nem zenél. De ezek az itteni kabócák másmilyenek. Ezeknek elég a lámpafény is. Vagy a Hold. Vagy bármi. Ezek éjjel-nappal zúgnak.)

Fent az égen pedig keringenek a keselyűk. Ennyi látszik-hallatszik az állatvilágból: a keselyűk, a kabócák, és néha egy-egy nyúl az út mentén. Hogy a keselyű mit eszik, az rejtély. Dögevő, tehát nem vadászik, de errefelé nincsenek dögök. Élő állatok sincsenek, vagy legalábbis nem akkorák, amivel egy keselyű jóllakna.

Az élet itt örökös küzdelem. Máshol is amúgy, de itt látszik, érződik, hogy meg kell küzdeni az életben maradásért – hát még a terjeszkedésért. Mert-hogy vannak, akiknek az energiájából a terjeszkedésre is futja: nem sokan, de vannak. Itt van például az akác. A dolog úgy kezdődik, hogy az akácmagot

messzire viszi a szél. A legtöbb olyan helyre hullik, ahol ki sem kel vagy hamar elszorvad a csíra. De az egyik mondjuk egy mandulafenyő árnyékában ér földet – azon a helyen, ahova a nap legforróbb óráiban az árnyék esik –, gyökeret ereszt, és nőni kezd. A biológia végső soron matematika. A kérdést innentől az dönti el, hogy ugyanannyi erőforrásból ki tud több biomasszát létrehozni. Az erőforrások mennyisége adott. A nap mindenkire egyformán süt, a levegőben a szén-dioxid koncentrációja állandó (bár mostanában lassan emelkedik), és a talaj is mindenütt egyformán szegényes. Az akácnak pedig van ideje – vár, alkalmazkodik, és egyszer csak túlnövi a fenyőt. Nem az első generáció, nem is a második, de a terjeszkedés látható, az utak mentén mindenképpen. Az akácot a 17. században telepítették be az Óvilágba (vagy inkább telepítették vissza, mert a földtörténeti harmadidőszakban őshonos volt errefelé, csak aztán a kontinensvándorlással együtt járó klímaváltozások kipusztították – végső soron a génjeiben van, hogy mihez és hogyan kell itt alkalmazkodni). XIII. Lajos Délkelet-Amerikából hozatott néhány facsetetéből mára az északi félteke talán leggyakoribb fafaja lett, alig több mint 300 év alatt. Az akác tudja, hogy az idő, sőt egyelőre az időjárás változása is neki dolgozik. Nincs oka sietségre.

A másik sikeresen terjeszkedő faj a környéken az ember. Rejtély, hogy víz nélkül hogyan jönnek létre és léteznek százezres városok. Hogy víz nélkül, azt szó szerint kell érteni: a hozzávetőleg 1000 kilométeres út során egyetlen olyan folyó völgyet kereszteztünk, amelyben látható mennyiségű víz volt. Végig az a nyomasztó érzés kísért, hogy Európa jövőjét látjuk, négy helyett csak két évszakkal, a téli hónapokra húzódó csapadékszezonnal, nyáron tartósan 40 fok feletti csúcshőmérsékletekkel. A városok mindenesetre megvannak, sőt nőnek is, talán azért, mert időlegesen képesek elfedni (a palackozott ivóvízzel, a légkondicionálóval, a sokszor más kontinensekről odaszállított élelmiszerrel) a városi lét működésképtelenségét és fenntarthatatlanságát.

Természetesen mi is városban lakunk. Hat emelet, fehérre festett falak, rajtuk a Szahara elmázolódott könnyei. A lakások egy apró belső udvarra néznek. Úgy élünk, mint egy nagy család: látjuk, halljuk, érezzük egymást. Az ablakok, ajtók folyamatosan nyitva vannak, hogy járjon a levegő. Velem szemben egy informatikus lakik: egész nap a számítógép előtt ül, a fülén fejhallgató, a szája előtt mikrofon. Fürdőruhában van (mindenki fürdőruhában van). Ha kamerás meeting jön, kiszalad az erkélyre, lekap a szárítóról egy fehér inget, belebújik, úgy ül a kamera elé. Felül ing, alul tenyérszíni fürdőnadrág. Amikor vége a meetingnek, kilép az erkélyre, az addigra már alaposan átizzadt inget visszateszi a szárítóra. Erre a képre gondolj, amikor a „digitális nomád” kifejezést hallod. Nomádok, fejenként három laptoppal, széles sávú internettel, légkondival, a Noodle-ből hozatott vacsorával.

A közelünkben van egy másik templom is, Szent Jánosról elnevezve. Azt utcáról nem is látszik: belépsz egy kapun, egy kör alakú terecskén találsz magad, a tér túloldalán áll a templom. A falon tábla: „Az egész téren tilos a parkolás”. Esténként mozdulni sem lehet a templom elé beparkolt autóktól. Vannak szabályok, de rugalmasan értelmezik őket. A piros elején még át szabad menni, és a végén, az utolsó tíz másodpercben már célszerű elindulni, mert különben nem érsz át azok miatt, akik kreatívan meghosszabbítják a saját zöldjüket.

A gyalogos errefelé szent. A kerékpáros is. Nem tud akkorát hibázni, hogy ne az autó legyen a felelős, ha baleset történik. De nagyon ritkák a balesetek. Utoljára még az autópályán láttunk egyet, igaz, akkor egy autó átrepült a szembesávból, és a tetején landolt. A városi vezetés stresszes: az utak szűkek, a forgalom nagy, egy kilométer odabent fárasztóbb, mint ezer a városon kívül.

Meg lehet szokni. A legfontosabb tapasztalat, hogy bizonyos határokon belül minden megszokható. A hőség is. Az apró, alig látható, egymás után többször is támadó szúnyogok. A szemét, amellyel nem is mediterrán, de szubtrópusi (konkrétabban: száraz szubtrópusi) nagyvonalúsággal bánnak. Az esti zaj; az élet este tízkor kezdődik. A reggeli sötétség. A szőlő sós íze (állítólag tengervízzel locsolják). Az éjszaka a parkoló kocsik között labdázó gyerekek. A ház elé levitt padok és asztalok, ahol az idősebbek a viszonylag hűvös esti órákat töltik. A hajnali 28 fok, aminél csak melegebb van. Minden. Az ember rugalmas, azért él a Szaharától az Antarktiszig mindenütt.

A hazai hírek nem hallatszanak idáig. Valós időben olvasható, hogy Orbán Viktor megveszi a Vodafone-t, de nincs jelentősége; nem befolyásolja az életedet. Annak van jelentősége, hogy lesz-e vízkorlátozás (lesz, a kérdés csak az, hogy mikor), hogy hány hóhullámra kell még számítani, mielőtt az ősz beköszönt. A rezsikérdés nem kérdés: a lakásokban nincs fűtés. Az állandósult kétharmad nem téma: fogalmunk sincs, hogy ki a miniszterelnök. A lakások falain régi politikusok szemüveges képei lógnak. Szorgalmasan dohányzó, öltönyös emberek, a nevüket senki sem tudja. Valamikor, valakinek fontosak voltak. Ahogy nekünk is: fontos volt, még fontos is lehet, de most, itt nem számít. Délebbre vagyunk, mint Tunisz, nyugatabbra, mint Algír. A vörös por a sirályok tollát is barnára festi, és a levegő olyan száraz, hogy nincsenek benne illatok.

Hol járunk?

Végel László

Tüntetnek, de a kormányváltás halasztódik

Parasztlázadásról ír a szerbiai sajtó, miután a vajdasági gazdák több napra lezárták a Tartományi Végrehajtó Tanács melletti Pupin sugárutat, valamint a Belgrádba vezető út hídját és néhány városi útkereszteződést. Az agrárhitelek moratóriumát, az üzemanyagköltség támogatását, a mezőgazdasági termékek szabad kivitelét, a 30 százalékos műtrágya-támogatást, a 15 dináros pótlékot követelték, továbbá hogy a napraforgó felvásárlási árát tonnáként 700 euróban szabja meg a kormány. Azt akarják, hogy nyilvánítsák elemi csapássá az aszályt. A tárgyalások folyamán a kormány részleges engedményeket tett, de a gazdák elégedetlenek. A földművesek rózsaszálakat osztogatnak a sugárút környéki teraszok vendégeinek és elnézést kérnek az általuk okozott kellemetlenségért. Csatlakoztak hozzájuk a šumadijai és a

dél-szerbiai parasztok is, akik lezártak egy-egy utcát vagy fontos útvonalat. A hangulat nem hisztérikus, túlzás volna parasztlázadásnak nevezni.

Végül megszületett a kompromisszum, amivel senki sem elégedett. Nincs kizárva, hogy rövidesen újabb szelíd útlezárások következnek. A földművesek követeléseitől radikálisabbak a hónapok óta tartó ökológiai tüntetések. Az aktivisták és a helybeli lakosok hol Szerbia egyik részén, hol a másikon lezárják az utakat, mert a településeken bányákat nyitnak, ezzel károsítják a földet, a vizet és a levegőt, vagy pedig az urbánus maffia sajátítja ki a városok zöld részeit. Ezek azért veszélyesebbek, mert nagyobb a tét: a multinacionális tőke és az új szerb oligarchia érdekei kerültek veszélybe. Erről szólnak az újvidéki események is. A javasolt városrendészeti terv szerint a város tüdejét képező Sodros helyébe az új osztály számára luxuslakások épülnének. Ez ellen tiltakoztak az újvidékiek. Egy privát cég biztonsági emberei durván nekimentek a tüntető tömegnek, több embert a földre tepertek, a nyakukra térdeltek, ököllel ütlegelték őket. Az incidens ellen a város lakói békés és látványos tüntetést rendeztek, de a városrendészeti terveket a városi közgyűlés ennek ellenére elfogadta. Az energetikai válság, az infláció, a recesszió egyre inkább növeli a társadalmi szakadékokat, terjed a mélyszegénység, a polgárok megélhetési gondokra panaszkodnak, de kormányváltó hangulat még sincs.

Mindeközben kiváló szociológusok, értelmiségiek remélik, hogy az infláció, a recesszió rádöbbenti a polgárokat kormányuk súlyos tévedésére. Ha a lakosságot mindaddig nem mozgósította a demokrácia, a sajtószabadság, az emberi jogok védelme, a korrupció burjánzása, akkor talán mozgósítja a megélhetési válság.

76

Cseppet sem vagyok biztos benne, hogy ez meg fog történni, hiszen jól emlékszem a kilencvenes évekre, amikor az őrületes infláció közepette üresek voltak az üzletek polcai. Az újjgazdagok megtollasodtak, a nyugdíjasoknak viszont még az orvosságra sem volt rávalójuk, Slobodan Milošević azonban sorra nyerte meg a választásokat. Ebből levontam a tanulságot: nem szükségszerű, hogy a megélhetési válság kormányváltáshoz vezet.

Mi biztosította a rendszer túlélését?

A nacionalizmus.

A kilencvenes években a kormánypropaganda arra alapozott, hogy a nemzeti identitást a külföld, főleg a szerbellenes Nyugat-Európa, illetve Brüsszel veszélyezteti. Az idegenektől való félelem maga alá gyűrte a diktatúrától való félelmet. A nemzeti identitás, a nemzeti szuverenitás védelmének jegyében tíz évig háborítatlanul uralkodott Slobodan Milošević. Tüntetések voltak, de a többség a nemzeti érdek és érzés nevében kész volt a legnagyobb áldozatra, és – Miloševićre szavazott. Csak 2000 őszén a NATO-bombázások után változott a helyzet. Milošević elvesztette Koszovót, és ezzel elvesztette a nacionalista tábor bizalmát. A nacionalista Miloševićet elsősorban a nacionalisták buktatták meg. Miloševićtyel szemben nem Đinđić volt az elnökjelölt, hanem a szintén nacionalista Koštunica, mert csak egy nacionalistának volt esélye a másik nacionalista elleni választási küzdelemben. És Koštunica, igaz, alig-alig, néhány tizedszázalékkal, de mégis győzött.

Milošević bukásának éjszakáján tisztában voltam vele én is, hogy mi zajlik, ezért jegyeztem le a naplóban (*Időírás, időközben*), hogy a nacionalisták újra győztek.

Nem szabadulok a gondolattól, hogy az egész Kelet-Közép-Európában a rövid antitotalitárius intermezzo után az autokrata rendszer, illetve a diktatúra hosszú évtizedei következnek. Sokan a Nyugat új alkonyáról beszélnek, én azonban sokkal előbb tenném szóvá Kelet-Közép-Európa alkonyát.

Ferge Zsuzsa Magyarországon nem látja az éhséglázadás veszélyét, amely Szerbiában még kisebb. Nem csupán a Milošević-érában vált nyilvánvalóvá, hogy a nacionalizmus, a nemzeti szuverenitás védelme az új osztály hathatós fegyvere, hanem napjainkban is. Az életszínvonal csökkenésével, az infláció növekedésével, a mélyszegénység terjedésével párhuzamosan a kormányzat részéről növekszik az EU-ellenes retorika, a Putyin-pártiság és a kilencvenes évek etnikai konfliktusainak újraéledése. A Szerbia és Horvátország közötti viszony mélyponton van. Az EU-tag Horvátországot a szerbiai belügyminiszter fasiszta államnak nevezi. Még csak a mondat folytatása hiányzik: az, hogy nácitlanítani kell. Boszniában Milorad Dodik egyre inkább hangsúlyozza, hogy a boszniai szerbek veszélyben vannak, és az újvidéki nagy horvátellenes népgyűlésen, amelyre Szerbia minden részéből több tízezres tömeget toboroztak, Dodik bejelentette: minden szerbnek egy államban kell tömörülnie, ami nyilvánvalóan határmódosításokkal jár. A legfontosabb nemzeti kártya azonban továbbra is Koszovó. Ezekben a hetekben Szerbia és Koszovó között olyan éles konfliktushelyzet keletkezett, amilyenre az elmúlt évtizedben nem volt példa.

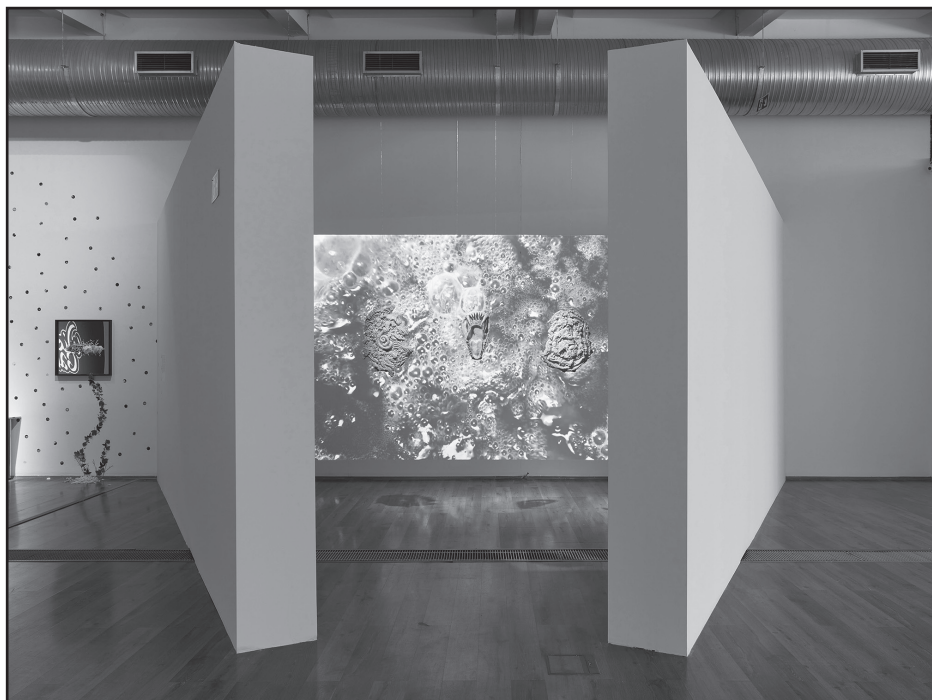
Egészében véve az orosz–ukrán háború kitörése után a Balkánon növekednek az eddig is létező feszültségek. Mindezzel párhuzamosan erősödik a nemzetállami identitás „reneszánsza” is, amely Draža Mihailović csetnikvezér rehabilitációjával kezdődött. A szerb parlament kimondta, hogy nemcsak Tito partizánjai voltak antifasiszták, hanem a csetnikek is. Ennek függvényében értelmezhető a valjevói legfelsőbb bíróság döntése. Rehabilitálta Nikola Kalabić csetnikvezért is, akinek az ideológiáját pontosan kifejezte a mozgalom ideológusának, Stevan Moljevićnek 1941. június 30-án kiadott kiáltványa, mely szerint a csetnikek Jugoszlávián belül a homogén Nagy-Szerbiáéért küzdenek. A homogén Szerbia felöleli Szerbia akkori területét, továbbá Boszniát, Horvátország egy részét, köztük Baranyát is. Ezenkívül a homogén Szerbiához tartozzék Bánát, beleértve Temesvárt, valamint Magyarország egy része, beleértve Pécsét. Ezt nevezte a szerbiai parlament antifasiszta mozgalomnak.

Újra fellángolt a csetnik–partizán ellentét Szerbiában, Csakhogy a tankönyvekben, a közéleti diskurzusokban a partizánok alulmaradtak, mivel többé nem kívánatos a „vörös antifasizmus”. Ennek az ellentétnek a mély gyökereit Rade Radovanović *Kacaj az akasztófa alatt* című regényének egyik jelenete remekül ábrázolja. A jelenet a világháború idején kezdődik és a NATO-légitámadások idején bontakozik ki. Tito partizánjai, Anka és Dragoljub 1950-ben összeházasodtak, és megszületett fiuk, Radomir. A fiatalasszony szorongva döntötte el, hogy a pár hónapos babával meglátogatja

férje szüleit, akik ridegen fogadták, hiszen ők is és az egész falu csetnikpárti volt. Végül megjelent a Romaš nevű rokon, aki a kisbabát szaglászva grombában odavetette, hogy búzlik a baba, mert nincs megkeresztelve. Erre Anka táskájából előrántotta a revolverét, és Romašra szegezte. „Búzlik?” „Búzlik”, válaszolta Romaš. Anka erre Romaš csetniksubarájába (süvegébe) eresztett néhány golyót. Romaš félájultan földre rogyott. Még a golyókat sem érdekel meg, mondta Anka, és távozott a lakásból, ahova sem ő, sem a gyermek többé nem lépett be. És ekkor nagyot ugrott az időben a szerző. A NATO-légítámadás idején Anka jajongva telefonált a Szabad Európát tudósító fiának, mert az egyik falubeli csetnik azt terjesztette, hogy letartóztatták, mert Amerikának kémkedik. Nem, nem, mondta Radomir, akit ezután a Miniszter telefonon keresett. A Miniszter, akit a szerző kezdő csetniknek nevezett. A történethez tartozik, hogy az a Miniszter továbbra is magas rangú funkcionárius. A szerző nem is titkolja kilétét. Nem is titkolhatja, hiszen a regény szereplői valóságos személyek, közismert politikusok, és azok a konfliktusok, amelyekről ír, ma is rendkívül elevenek.

A csetnikek elvesztették a II. világháborút, de megnyerték a rendszerváltás utáni csatát.

78



Horváth Gideon: masc4masc



FRESH
CØRNER



A kedvenc kávéd, frissen főzve!

Ugorj be a MOL-kutakon található
Fresh Cornerbe, és kapj új erőre helyben
készült kávékülönlegességeinkkel!